

La Fontcalda.

Imatge salvada l'any 1936

Joan Serra i Saún

Les seqüeles de la passada guerra civil tingueren massa rellevància per quedar en l'oblit. Durant els darrers anys la gent que va patir en pròpia carn les conseqüències, ha guardat un silenci sepulcral, com una foscor que vol amagar una part de la història que va passar, sense ganes de recordar. La postguerra i la penúria que va afectar a tothom, no donaven peu per remoure les velles rancúnies, que pel seu extremisme per part d'ambdues parts, portaren a una situació insostenible. Ara, que ja som a la quarta generació, amb besnéts que tenen una visió llunyana del que va succeir, surten a la llum episodis ocults, que amb tota claredat de noms i cognoms descriuen els fets i els seus protagonistes.

Mn. Joan Serra i Fontanet, rector emèrit de la Parròquia de l'Esperit Sant de Barcelona, ens diu que encara recorda molt bé, quan a Gandesa en esclatar la guerra civil del 1936, i estant al carrer com altres nens, va veure com treien les imatges dels sants de l'Església en un camió per ser cremades. Al darrere del camió estava la Mare de Déu de la Fontcalda, que semblava que deia: "Tornaré". Quan estava tot a punt per cremar-se, un bon gandesà va agafar la imatge de la Mare de Déu de la Fontcalda, la va posar en un sac i va amagar-la en una masia del camí de la Fontcalda. En acabar-se la guerra, en solemne processó es va anar a buscar a la Mare de Déu la qual va restar-hi durant tres anys, i es va col·locar altra vegada a l'església per a veneració de tota la gent de Gandesa, que va gaudir de gran joia en poder-la recuperar.

Mn. Serra afegeix: Maria digué, "Des d'ara totes les generacions em diran benaurada, perquè el Totpoderós obra en mi meravelles; el seu nom és sant, i l'amor que té en els qui creuen en ell s'estén de generació en generació" (Lc 1, 48-50)

La imatge salvada

En relació en aquest fet, l'he sentit explicar moltes vegades a casa per part de la família de la meva mare (avis i tieta), i també pels mateixos protagonistes. Tot

va anar de la següent manera: El camió que portava les restes de l'altar major destrossat, va carregar també les imatges dels Sants que hi havia a l'església de Gandesa, i amb ells la imatge de la Mare de Déu de la Fontcalda. Ho van descarregar als afores al camí del cementiri, entre la Rambla de la Democràcia i la Creu Coberta, amuntegat per cremar-ho. En tractar-se d'una talla de fusta, la imatge de la Mare de Déu no va trencar-se, i aprofitant un moment que no hi havia ningú, dues dones que anaven a l'hort i portaven un sac i un cabàs, van embolicar la imatge de la Mare de Déu i se l'emportaren. Una d'aquestes dones era la senyora Pepeta de casa Jardí, i van dirigir-se a l'hort que tenien per sota del cementiri.

Durant el camí van haver d'esquivar a una dona que es va creuar, i en veure que anaven carregades volia tafanejar el que portaven a dintre el sac que pesava molt. Aquella dona els va fer un comentari, partidària del que passava, i a ben segur que les hagués delatat, però en arribar a l'hort van decidir fer un amagatall entre l'herba i el matoll per posar la imatge. En tornar a casa va créixer la intranquil·litat, i el seu marit Manel Amades, va comentar-ho amb el seu veí de davant de casa que també era Majoral, en Joan Batiste Mani i la seva muller, i van creure que la imatge no estava prou segura en aquell hort i era precís buscar-ne un nou refugi.

En un principi van pensar en buscar un lloc per amagar-la al taller d'ebenisteria, però davant la sospita i el temor a ser descobert, i les amenaces que tenia el Sr. Batiste per part del Comitè, per haver col·laborat amb tots els treballs de fusteria de l'església i en particular a l'ermita de la Fontcalda, van decidir amb la família Amades (casa Jardí), en portar la imatge al Mas que tenien en una finca al camí de la Fontcalda.

El viatge amb el carro per aquells indrets, corria el perill de parar-lo qualsevol milícia, que vigilaven les entrades i sortides, amb risc per la pròpia vida. Dies abans ja havien anat al Mas per buscar el lloc més adequat i van decidir fer-ho sota les escales que puguen al pis de dalt on hi ha la pallissa, de manera que

en portar la imatge la varen condicionar el millor que pogueren i la dipositaren allí, tapiant les escales per sota, amb el més rigorós secret fins i tot familiar. El temps passava i la guerra no tenia perfil d'acabar-se. A més, amb l'assassinat dels capellans, el rector i el vicari de Gandesa, la destrucció dels altars i fins i tot de la mateixa ermita de la Fontcalda, cada dia que passava l'angoixa es feia més evident. El gran sentiment fontcaldiste d'ambdues famílies (Mani-Amades) i sobre tot de les seves mullers, feia que amb aquesta fe, els servia de consol com si la mateixa Mare de Déu, exercís del seu amagatall un poder sobrenatural que els donava confiança.

Certament, no podien resistir molt de temps sense fer-hi una visita, que amb l'excusa d'anar a treballar el camp, si les circumstàncies ho permetien, el motiu principal era per veure si tot estava igual, passar el rosari i fins i tot fer la novena. En tornar al poble, la seva cara de satisfacció era evident, però havien de dissimular per seguir guardant el secret. El Sr. Mani havia marxat a treballar a Barcelona, davant certes amenaces que no sabia fins on podien arribar, (estava a la segona llista dels que tenien que executar). Efectivament el seu taller de fusteria va ser regirat per milicians, que sospitaven o havien tingut alguna informació. La seva senyora Dolores, i els seus fills passaren uns dies de tensió preocupant.

Les visites durant la guerra es feien bastant esporàdiques, doncs aquells camps de terra de secà, tampoc requerien massa treball continuat, i la família Amades tenia a la finca, unes poques arnes de mel per al consum de casa, que era un motiu més per acostar-se a donar una ullada a la Mare de Déu. En cridar a files per anar a la guerra el fill gran de casa Mani, van anar a veure a la Mare de Déu per demanar-li en pregaria la seva protecció per tornar en vida.

La meva mare que estava exercint de mestra durant tota la guerra, amb la seva germana, van anar-hi alguna vegada pel Mas de Jardí, amb l'excusa de buscar plantes i fòssils per l'escola, que en tenia una bona col·lecció. El motiu era per comprovar si tot estava bé, i la masia no havia estat regirada. El mes d'abril del 1938, les tropes dels nacionals entraren a Gandesa, i la majoria de gent compromesa en actes foscos i altres

comportaments per aclarir, abandonaren la població. L'entrada dels soldats va provocar alegria a molta gent, i cadets de la Falange van celebrar una gran desfilada militar pels carrers de la població, però tot i així en no haver acabat la guerra totalment, les famílies Mani-Amades, (el senyor Mani ja havia tornat a Gandesa) varen decidir mantenir el secret de l'amagatall de la Mare de Déu de la Fontcalda, amb molta prudència, fins que la situació no tingués una nova perspectiva.

Efectivament el dia 25 de juliol va començar la contra-ofensiva republicana, amb la més sagnant batalla de totes les guerres hagudes en aquest país, la Batalla de l'Ebre. La població fou evacuada per tenir el front just a les primeres cases del poble. El Mas de Jardí va quedar a la part de l'exercit republicà, i per aquell camí que porta a la cota 705 de la Serra de Pàndols, i varen passar milers de soldats i material bèl·lic, essent bombardejat diàriament. Al mateix Mas i pernoctaren soldats, però ningú podia sospitar que allí hi havia la imatge de la Mare de Déu de la Fontcalda. Sens dubte va resultar un miracle que aquella petita estança no restés aixafada. En acabar aquella dura batalla i quan les circumstàncies ho permeteren, les famílies Mani-Amades, en acostar-se al petit Mas rodejats de tanta misèria, es creien que de la imatge venerada no en quedaria cap rastre. No cal dir la gran sorpresa i alegria en veure que el petit edifici no tenia grans danys, únicament a la teulada, però la Verge continuava al seu lloc i ningú l'havia tocada.

Un cop restablert l'ordre local i el nomenament d'un nou rector per a l'església arxiprestal, es va decidir anar a buscar la imatge en solemne processó, per entrar a l'església en un mar de llàgrimes de llurs feligresos. Alegria immensa, penúria pels mals records, però la Mare de Déu de la Fontcalda havia tornat. No era

l'autèntica del santuari que havia tingut un destí diferent, però restablia aquell fervor que la gent de Gandesa sempre ha sentit per a la Mare de Déu de la Fontcalda, i per l'interior d'aquella església que encara feia pena, tornaven a sonar els crits de la tradició centenària, amb aquella intensitat del Visca!!!, repetit cada vegada que el senyor rector iniciava la seva lloança. El goig fou impressionant, i es notava una gran alegria que es manifestava a flor de pell, i encara més per

Desfilada de cadets falangistes, 1/5/1938

Foto: Joan Serra

aquelles persones (la meva àvia) que havien patit l'angoixa durant tot el temps que va restar amagada i que la mateixa alegria les feia plorar d'emoció. Tothom comentava com era possible que aquella imatge que es donava per cremada i desapareguda hagués aparegut sencera i més radiant que mai

La primera capella lateral esquerra, al costat del Sagrat Cor, ha estat el punt d'adoració permanent a l'església de Gandesa. Aquesta imatge es va encarregar a la Casa F. Vila de Barcelona l'any

1929 i es va fer una recaptació popular encapçalada per l'alcalde Miquel Salvadó Laporta, amb aportacions dels comerciants de Gandesa principalment. Es va fer amb fusta de cedre i no és còpia de l'original amb un metre d'alçada, i per la Festa Major del 1930, es va portar a l'església en processó acompanyada per Banda de Música que tocava la "Marcha Real", que segons el cronista anònim, "no pogué ofegar els entusiasmes aplaudiments en que prorrompí el poble, ni els fervorosos visques a la Mare de Déu de la Fontcalda, que brollaven els corts electritzats". A l'hort de la família Amades, al costat del cementiri, mai ha deixat de créixer l'herba fresca, al lloc on va estar-hi la imatge salvada.

Mn. Romero, l'any 1980 en va fer una total renovació de la capella de Gandesa. En un principi es va pensar en repicar les parets a pedra vista, però en haver-hi altres elements barrejats, la pedra no oferia una visió massa agradable, decidint-se per pintar-lo. Va fer-se l'encàrrec al pintor Àngel Acosta, segons el projecte definitiu, en un retaule on una de les pintures laterals representa els "Freres Trinitaris" i a l'altre costat una "Família Peregrina", deixant a la part central amb un paisatge immens de la Vall. La peanya per

Retaule església de Gandesa

Foto: Joan Serra

a la imatge de la Verge és de bronze, segons disseny del pintor, i realitzada per la Fundició Ginfer de Reus. La imatge que fou repintada ofereix unes tonalitats massa fortes de color en general, sobretot pel que fa al vestit. Es va afegir uns petits esglaons per poder accedir a la imatge per besar-la, com és costum fer-ho al santuari de la Fontcalda. L'actual arquebisbe de Barcelona Monsenyor Lluís Martínez i Sistach, va fer-hi acte d'adoració durant la Missa concelebrada.

Referent a les famílies Mani i Amades (Jardí) cal recordar que formaren part del Patronat de la Fontcalda en els anys més difícils del seu inici. La seva participació per part d'en Joan Batiste Mani, fou en refer tota la part de fusteria de l'església que es va fer malbé en la seva totalitat; bancs, portes, finestres, barana del cor, el cambril de la verge, tot sense cobrar cap jornal i posant en la feina tot l'amor i dedicació com a bon fontcaldiste. Junt amb en Manel Amades, eren organitzadors de les romeries, actes processionals, recaptació de fons en col·lectes amb participació de la rondalla que ell mateix tocava la guitarra, i també en portar material a la Fontcalda amb el seu carro i fer feines de condicionament; al camí de la costa; la pujada dels xorros fins al carrer; passeres de fusta i baranes als estrets de dalt i de baix. La seva participació era sempre generosa i esporàdica, de manera que tot els semblava poc per tal de millorar i afavorir el santuari d'una punta a l'altra.

El fet d'haver lliurat la imatge de la Mare de Déu de la Fontcalda de l'església de Gandesa, mai ho van explicar públicament, i de fer-ho en converses privades, sempre era amb aquell sentiment d'un mal record, que mai hagués hagut de passar.

Famílies Mani i Amades a la Fontcalda

Foto: Joan Serra

